

SYLWAN

MIESIĘCZNIK POLSKIEGO TOWARZYSTWA LEŚNEGO

Wydawany z zasiłku Polskiej Akademii Nauk

Rok CXI

Warszawa, kwiecień 1967

Nr 4

BOHDAN SZYMAŃSKI

O potrzebie rozszerzenia badań z zakresu historii leśnictwa w Polsce

О необходимости расширения исследований в области истории лесного хозяйства в Польше

About the need of the extension of studies in the sphere of forestry history in Poland

Ostatnie lata cechuje rozwój badań nad historią leśnictwa i wzrost zrozumienia ich potrzeby dla praktyki i nauki leśnej, dla ogólnej historii, a także dla innych dziedzin gospodarki.

Pojawiają się artykuły teoretyczne (3, 5, 10), powstają nowe placówki badawcze, zawiązuje się międzynarodowa współpraca w tej dziedzinie.

Blisko 20 lat temu pisał P. Borkowski (3): „Często uważa się u nas historię leśnictwa za dodatkowe uzupełnienie nauki leśnej, poniekąd jej ozdobę, zainteresowanie się nią za sentyment leśników w stosunku do przeszłości swego zawodowego przedmiotu. Tak pojęta może się ona wydawać niemal luksusem, w ciężkich czasach... po zniszczeniach wojennych...”. Wydaje się, że mimo upływu lat poglądy takie są u nas, i to także wśród leśników, jeszcze dość popularne.

Na ogół jednak, zwłaszcza w krajach o przodującym leśnictwie, coraz powszechniej uważa się, że historia leśnictwa, to nie luksus i wyraz sentymentu. Na jej wyniki czekają i zużytkowują je: historia ogólna i ogólnokrajowe planowanie. Coraz ściślejszy jest związek historii leśnictwa z poszczególnymi działami leśnictwa, szczególnie z hodowlą lasu (z uwzględnieniem badań fitosocjologicznych i proveniencyjnych), z urządzaniem lasu, ochroną i ochronną rolą lasu, polityką leśną i ekonomiką leśnictwa.

h 2584

Warto chyba dokonać, choćby pobieżnego i wrywkowego przeglądu tych zagadnień w innych krajach, a także zastanowić się jak na tym tle wygląda sytuacja w Polsce i jakie należałoby wysunąć postulaty.

Celem tego jest zwrócenie uwagi leśników na dziedzinę nie tylko niedostatecznie reprezentowaną w badaniach naukowych leśnych, ale także zbyt mało rozumianą i zbyt mało docenianą.

ZNACZENIE I ZAKRES PRACY HISTORII LEŚNICTWA

We wszystkich chyba pracach historyczno-leśnych podkreśla się, że mało jest gałęzi gospodarki i nauki tak ściśle związanych z przeszłością, jak gospodarka leśna i nauka leśna. Wywodzi się to głównie z długotrwałości cykli produkcyjnych w leśnictwie, przewyższających wielokrotnie długość działalności zawodowej, a często i życia jednego człowieka. Doświadczenia, kierunki i błędy użytkowania lasu przez ubiegłe pokolenia ludzkie i w ciągu ubiegłych stuleci, bezpośrednio oddziałują na obecny stan lasu.

Według Mantla (10) historię leśnictwa można rozpatrywać w ujęciu czasowym i rzeczowym.

W ujęciu czasowym badania historyczno-leśne obejmują okres od początku dostrzegalnego oddziaływania człowieka na las, w ujęciu rzeczowym historia leśnictwa obejmuje celowe oddziaływanie człowieka na las i wcześniejsze, powiązania człowieka z lasem w rozwoju gospodarki i kultury.

Należy też oddzielić historię leśnictwa we właściwym sensie, która ma za obiekt las zagospodarowany, od historii naturalnej lasu, na który nie było wpływu człowieka.

Jako zakres pracy historii leśnictwa Mantel (10) wymienia badania dotyczące:

1. Lesistości (zmiany wielkości powierzchni leśnej wskutek karczowania, wylesiania itp., zmiany w składzie gatunkowym lasów i zmiany znaczenia poszczególnych gatunków dla gospodarstwa).

2. Użytkowania lasu.

3. Zagospodarowania lasu (w krajach Europy sięga ono zwykle późnego średniowiecza. Ujęcie historyczne pokazuje zmiany i rozwój hodowli i urządzania lasu i dla tych dziedzin leśnictwa może być najbardziej przydatne. Szczególne znaczenie ma historia poszczególnych drzewostanów i rewirów, uwzględniająca zabiegi hodowlane, skład gatunkowy, wydajność, kłęski itp.).

4. Ustawodawstwa leśnego, polityki leśnej i policji leśnej.

5. Własności leśnej i prawa użytkowania.

6. Zbiorczej historii zmian lasu pod wpływem działania człowieka (zdaniem Mantla ujmowana jest w regionalnych monografiach historyczno-leśnych).

7. Historii literatury leśnej: bibliografii. Występują tu według Mantla dwa zagadnienia:

— zebranie piśmiennictwa leśnego, które stanowi obiekt badań historyczno-leśnych, tzn. obejmuje stare leśne prace ze wszystkich dzie-

dzin leśnictwa, od literatury antycznej, do około połowy XIX wieku; — rejestracja prac, które w całości lub częściowo dotyczą historii leśnictwa i które przedstawiają bibliograficzny warsztat pracy historycznej.

8. Historii wybitnych leśników: bibliografii.

9. Historii szkolnictwa leśnego i badań naukowych.

Wydaje się, że wymienione punkty nie obejmują całości możliwego zakresu badań z historii leśnictwa, o czym mówi się w dalszej części niniejszego opracowania.

Pewne zastrzeżenia można mieć co do sformułowania punktu 7 (historia literatury leśnej: bibliografia).

Pod nazwą bibliografii nie można rozumieć historii literatury. Jest natomiast oczywiste, że bibliografia dostarcza materiału i znacznie ułatwia zarówno charakterystykę i syntezę piśmiennictwa jak i badanie historii poszczególnych gałęzi wiedzy. Zagadnienie to porusza M. P i s a r s k a (13).

Wydaje się przy tym, że w dziedzinie historii leśnictwa — zapewne podobnie jak w innych naukach historycznych — bibliografia odgrywa szczególnie poważną rolę, większą niż w innych działach leśnictwa. Mimo to nie można jej utożsamiać z historią literatury leśnej, a raczej należałoby wymienić je w oddzielnych punktach, np.: punkt — historia literatury leśnej oraz punkt — prace bibliograficzne, lub w jednym punkcie — historia i bibliografia literatury leśnej.

SYTUACJA W NIEKTÓRYCH KRAJACH EUROPY

Porównanie stanu badań historyczno-leśnych w poszczególnych krajach Europy nie jest tu możliwe, choć potrzeba takiego opracowania wydaje się bezsporna i pilna.

Pochodzący ze Szwajcarii artykuł H a g e n a (5) ma charakter teoretyczny i metodyczny i nie przedstawia dokładnie stanu badań historyczno-leśnych w tym kraju. Wynika jednak z niego, że prace z tej dziedziny były prowadzone już na początku lat trzydziestych, podobnie jak obecnie, na Wydziale Leśnym Politechniki Związkowej w Zurychu. H a g e n podkreśla liczne braki badań historyczno-leśnych w Szwajcarii, szczególnie zbyt małe powiązanie nauki i nauczania z praktyką leśną. Podstawowym zadaniem jest znalezienie i uporządkowanie źródeł oraz udostępnienie ich poszczególnym dziedzinom leśnictwa w „czytelnej formie”.

Bardzo silnie podkreśla również H a g e n potrzebę i znaczenie właściwego nauczania historii leśnictwa.

Jako przykład dobrze rozwiniętych i całościowo ujmowanych badań historyczno-leśnych wymienia H a g e n Niemcy Zachodnie (Getynga, a zwłaszcza Freiburg, gdzie działa prof. M a n t e l). Dzięki właściwemu stanowisku władz niektórych krajów NRF (np. Badenii-Wirtembergii), wyniki badań z zakresu historii leśnictwa są tam istotną częścią składową planu gospodarczego oraz urządzania lasu.

H a g e n przytacza w swym artykule (5) wypowiedzi innych autorów, mówiące o znaczeniu historii leśnictwa, a także o jej brakach. Niektóre z nich przytaczam.

R u p f pisze, że każde wkroczenie do lasu (działanie) oznacza wpływ na rozwój lasu. Nasze dzisiejsze lasy zawdzięczamy pracy naszych poprzedników, nasze działanie formuje lasy dla przyszłości. W czasach gdy za pomocą techniki usiłuje się rozstrzygnąć problemy przyrodnicze wzrasta też rola historii.

Dieterich stwierdza, że urządzenie lasu, dotychczas myślące statycznie i planujące na podstawie obecnego stanu, nabiera dynamiki innych dziedzin leśnictwa przez włączenie wyników badań historyczno-leśnych. Dzięki nim nabiera treści pojęcie czwartego wymiaru — czasu.

Profesor szkoły w Nancy — Silvy-Leligois pisze m. in., że dla młodych leśników obce są rozważania teoretyczne. Oni poszukują wykresów, liczb, statystyk. Historia leśnictwa musi ulegać tym tendencjom i znaleźć w nich udział. Także wtedy, gdy nie jest możliwe uzyskanie z dokumentu historycznego konkretnej wartości, należy uzyskać wartość względną, porównanie, ustalić kierunek i postęp rozwoju. Historia leśnictwa będzie uważana za przestarzałą gdy będzie się tylko zajmować dzieleniem przeszłości na okresy, będzie przeciwnie — gdy pozwoli zrozumieć obecny stan lasów w świetle wcześniejszych oddziaływań na las i ułatwi przyszłe działanie.

Wydaje się, że te wypowiedzi mogą ułatwić zrozumienie problemów historii leśnictwa.

Znaczna część artykułu H a g e n a (5) poświęcona jest omówieniu praktycznych przykładów zastosowania historii leśnictwa, z terenu Szwajcarii.

W grupie zagadnień hodowlanych omówiono przykłady z dziedziny socjologii roślin (pierwotny skład gatunkowy, gatunki chronione ze względów gospodarczych, wprowadzanie czystych upraw, np. świerka, socjologiczne stanowisko jodły, wyjaśnienie naturalnego zasięgu modrzewia), z zakresu zalesiania na górnej granicy lasu, zagadnień proveniencji. Inne przykłady dotyczą polityki leśnej (m. in. zagadnienie zadrzewień ochronnych) oraz urządzenia lasu.

Sytuację w dziedzinie badań historyczno-leśnych w Czechosłowacji omawia J. N o Ź i č k a (11, 12).

Specjalna placówka do badań nad historią leśnictwa powstała w końcu 1951 r. w Instytucie Badawczym Gospodarki Leśnej i Łowieckiej w Zbraslav-Strnady. Od początku kieruje nią J. N o Ź i č k a. Do 1965 r. on sam opublikował około 60 prac z tej dziedziny. Później podjęto badania nad historią leśnictwa również w innych placówkach naukowych. Ostatnio coraz więcej zaczynają się historią leśnictwa interesować także praktycy. Przy jednej ze stacji badawczych powstała specjalna grupa dyskusyjna w tym zakresie.

Tematyka prac zakładu, którego kierownikiem jest J. N o Ź i č k a, dotyczyła historii różnych dziedzin leśnictwa, m. in.: walki z uszkodzeniami lasów przez dymy przemysłowe, hodowli szybko rosnących gatunków drzew (modrzew, topola, daglezja, sosna wejmutka), rezerwatów leśnych, rozwoju urządzenia lasu i mechanizacji prac leśnych, zjazdów leśnych, badań naukowych leśnych i łowieckich oraz szkolnictwa, a także regionalnej historii leśnictwa.

Opracowano również (już w 1954 r.) instrukcję dla poszukujących źródeł informacji do badań historyczno-leśnych.

Zadania, które stawia Nožička (11, 12) przed historią leśnictwa w Czechosłowacji można ująć następująco:

— ustalenie pierwotnego występowania poszczególnych gatunków drzew i jego kartografia, co umożliwi planowanie rekonstrukcji lasów w celu zachowania i wzmożenia produktywności gleb i siedlisk,

— mapy dawniejszego składu lasów w latach 1800, 1850, 1900,

— monografie poszczególnych rodzimych gatunków drzew leśnych z punktu widzenia ich pierwotnego występowania i rozprzestrzeniania lub zanikania,

— badania do jakiego czasu zachowały się naturalne drzewostany w poszczególnych kompleksach leśnych i od kiedy zaczęto zakładać uprawy leśne. Mapy pozostałych drzewostanów naturalnych pomogą przy wyborze drzewostanów nasiennych, uznawaniu nasion, zbadaniu wpływu upraw leśnych na glebę,

— wpływ różnych sposobów użytkowania i zagospodarowania lasu na dalsze przemiany lasu i poglądy na ten temat wiedzy leśnej na poszczególnych etapach jej rozwoju,

— historia rozwoju wiedzy leśnej,

— historia występowania szkodników i klęsk leśnych, ich przyczyny i następstwa,

— mapy rozmieszczenia lasów w latach 1618, 1750, 1800, 1850, 1900. Są bardzo pracochłonne, ale potrzebne, nie tylko dla leśników, lecz także historyków, planistów i in.

Wyżej podana tematyka (już opracowywana i planowana) w połączeniu z zakresem pracy historii leśnictwa podanym na wstępie wg Mantla (10) stanowiłaby dopiero pełniejszy i więcej wyczerpujący zakres badań historyczno-leśnych.

Badania historyczno-leśne prowadzone są również w NRD w Instytucie Nauk Leśnych w Eberswalde (6).

Oddział Historii Leśnictwa jest jednym z trzech oddziałów Działu Urządzania Lasu. Oddział ten ma opracowywać podstawy historyczne dla wszystkich gałęzi leśnych badań i praktyki, a także prowadzić badania, ważne w pewnych regionach. Główna tematyka prac dotyczy zmian w zakresie stosunków własności leśnej w NRD, co z kolei stanowi podstawę dla urządzania lasu, ekonomiki leśnictwa i in. Oddział gromadzi również kartotekę piśmiennictwa z zakresu historii leśnictwa.

Powyższy wyrywkowy i może dość przypadkowy przegląd wskazuje, że w krajach o wysokim poziomie leśnictwa, z którego wzorów i doświadczeń korzystamy i którego rozwój uważnie śledzimy — historia leśnictwa ma swe poczesne miejsce i uznawana jest za potrzebną i użyteczną dyscyplinę nauki leśnej.

MIĘDZYNARODOWA WSPÓŁPRACA W ZAKRESIE HISTORII LEŚNICTWA

Ze względu na znaczenie badań nad historią lasu i leśnictwa, na ostatnim Kongresie Międzynarodowej Unii Leśnych Organizacji Badawczych (IUFRO) w 1961 r. w Wiedniu powołano oddzielną Sekcję Historii Leśnictwa pod kierownictwem prof. Mantla (Freiburg — NRF) (7, 8, 9, 10). Pierwsze zebranie robocze Sekcji, które było jednocześnie zebraniem organizacyjnym, odbyło się w 1963 r. we Freiburgu (7, 8). Wygłoszono na nim wiele referatów oraz przyjęto rezolucje do-

tyczące m. in.: zadań i zakresu pracy Sekcji Historii Leśnictwa oraz zalecenia instytutom członkowskim IUFRO prac nad historią leśnictwa. Polska na tym zebraniu nie była reprezentowana.

Zadania Sekcji są następujące (7, 10):

— dokumentacja materiałów do historii leśnictwa (literatury, archiwaliów, materiałów biograficznych i in.). Jest to podstawa systematycznych większych badań. Sekcja zleca prace dokumentacyjne instytucjom naukowym w poszczególnych krajach. Planowany jest międzynarodowy ośrodek dokumentacyjny z siedzibą we Freiburgu,

— koordynacja, ustalenie systematyki, metod pracy i terminologii historii leśnictwa. Do tego celu powołano w ramach Sekcji specjalny Komitet,

— wykorzystanie wyników badań nad historią leśnictwa w praktyce leśnej.

Chciałbym zwrócić uwagę, że program prac Sekcji zgłoszony przez Czechosłowację obejmował (11):

1. Przedkładanie corocznych raportów o rezultatach badań historyczno-leśnych w poszczególnych krajach.

2. Wymianę metodyki badań.

3. Wzajemną wymianę informacji z tej dziedziny odnośnie danych zachowanych w jednym kraju, a przydatnych dla historii leśnictwa w innym kraju.

4. Badanie rozwoju postępu naukowego i technicznego w leśnictwie.

5. Wymianę informacji o występowaniu w przeszłości szkodników i klęsk leśnych i o rezultatach wprowadzania egzotów.

6. Opracowanie zbiorowej publikacji o światowej historii lasów i leśnictwie.

Wydaje się, że przynajmniej niektóre z tych punktów mogłyby stać się podstawą planu współpracy między Czechosłowacją i Polską w zakresie badań nad dziejami lasów i leśnictwa.

Rada Międzynarodowa IUFRO przyjęła na wniosek prof. Mantla podział tematyki badań historii lasu i leśnictwa na dwa duże działy (5):

I. Naturalna (przyrodnicza) historia lasu (o ile nie jest ujmowana przez hodowlę lasu),

II. Historia oddziaływania człowieka na las, tzn. właściwa historia leśnictwa.

Ten drugi dział obejmuje osiem punktów zgodnie z omówionym przeze mnie wyżej zakresem pracy historii leśnictwa wg Mantla (10) z pominięciem jednak punktu 9 (historia szkolnictwa leśnego i badań naukowych).

Drugie zebranie robocze Sekcji Historii Leśnictwa IUFRO odbyło się w Wiedniu 30 i 31. VIII. 1965 r. (1, 16)¹.

Wygłoszone referaty można podzielić na następujące grupy.

1. Historia gospodarki leśnej do 1800 r.

2. Historia gospodarki leśnej ostatnich 150 lat.

3. Historia gospodarki drzewnej.

4. Zagadnienia metodyczne.

Jeden z referatów wygłosił wiceminister Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego prof. dr T. M o l e n d a, który mówił o wpływie rewolucji

¹ Notatka na temat ukazała się również w „Sylwaniu” nr 9, 1966 s. 96.

przemysłowej na gospodarkę leśną i rynek drzewny w Polsce, w przeszłości i obecnie.

Następne zebranie Sekcji Historii Leśnictwa IUFRO ma się odbyć w 1967 r. w Monachium, w ramach kolejnego kongresu IUFRO.

Jak z powyższego widać międzynarodowa współpraca w dziedzinie historii leśnictwa znalazła już swe ramy organizacyjne i rozwija się pomyślnie, choć może niezbyt szybko i dynamicznie. Wydaje się, że udział Polski w tej współpracy powinien być znacznie wydatniejszy.

W szczególności wydaje się potrzebne, aby odpowiednia kompetentna instytucja lub organizacja przeanalizowała zarówno tematykę badań historii lasu i leśnictwa jak i zadania Sekcji Historii Leśnictwa IUFRO, tak aby ewentualne poprawki mogły być przedstawione na kongresie w 1967 r.

SYTUACJA W POLSCE

W okresie międzywojennym nie było w Polsce leśnej placówki badawczej, zajmującej się historią leśnictwa, natomiast wykłady z „dziejów gospodarstwa leśnego” prowadził (być może tylko przez pewien okres) prof. dr Kazimierz Suchecki dla Sekcji Leśnej Wydziału Rolniczo-Lasowego Politechniki Lwowskiej (15). Jest natomiast pewna liczba publikacji z tego okresu, drobnych przyczynków i większych prac naukowych, dotyczących historii leśnictwa, które zresztą wymagają rejestracji.

Już pierwsze lata powojenne przyniosły głosy wskazujące na potrzebę badań historyczno-leśnych w Polsce i na znaczenie historii leśnictwa (3, 4). Choć były to artykuły o charakterze teoretycznym i metodycznym — zwłaszcza artykuł Borkowskiego (3) nie dawały jednak konkretnego programu badań, nie stawiały postulatów.

O „znaczeniu badań historycznych dla gospodarstwa leśnego” mówił także w referacie pod tym tytułem prof. dr A. Żabko-Potopowicz na Ogólnopolskiej Konferencji poświęconej dziejom gospodarstwa wiejskiego (Rogów, 16—18 września 1964 r.) (17).

Przegląd i ocenę powojennych badań w Polsce nad dziejami leśnictwa można znaleźć, częściowo w opracowaniu A. Żabko-Potopowicza (18) oraz obszerniej w nieopublikowanym jeszcze referacie J. Bartysia (2) na wspomnianej wyżej konferencji w Rogowie poświęconej dziejom gospodarstwa wiejskiego.¹

Referat Bartysia wskazuje na imponującą wprost, jego zdaniem, ilość publikacji powojennych, dotyczących tego zagadnienia, na sporą ilość prac bibliograficznych z tego zakresu, wysuwa też pewne postulaty, głównie w zakresie prac edytorskich i poszukiwań archiwalnych.

Trzeba jednak zaznaczyć, że Bartys bierze również pod uwagę publikację źródeł historycznych nie dotyczących w całości leśnictwa, lecz zawierających materiały do jego dziejów, np. instrukcji gospodarczych, jak również prace z dziedziny gospodarstwa wiejskiego omawia-

¹ Materiały z tej konferencji, a więc i wspomniane dwa referaty są w końcowej fazie druku w wydawnictwie: „Studia z Dziejów Gospodarstwa Wiejskiego” T. 8.

jące częściowo leśnictwo (autor stwierdza zresztą, że często w sposób niedostateczny).

Placówki naukowe zajmujące się programowo historią leśnictwa powstały w Polsce w latach pięćdziesiątych na wydziałach leśnych WSR w Poznaniu i SGGW w Warszawie.

W Poznaniu Zakład Historii Gospodarczej Leśnictwa powstał ok. 1951 r. w ramach Katedry Ekonomiki Leśnictwa. W 1953 r. został on połączony z Zakładem Geografii Gospodarczej Leśnictwa i utworzono Zakład Historii i Geografii Gospodarczej Leśnictwa w ramach tejże Katedry. Obsada — początkowo 2 osoby, obecnie praktycznie tylko jedna, bo druga osoba od kilku lat zajmuje się innymi zagadnieniami.

W Warszawie Zakład Historii Leśnictwa powstał w 1957 r. w ramach Katedry Ogólnej Hodowli Lasu. Obsada — początkowo — 2 osoby, od początku r. akad. 1966/67 Zakład nie jest obsadzony. Dotychczasowy kierownik — prof. dr A. Żabko-Potopowicz przeszedł na emeryturę.

W nowym programie studiów wydziałów leśnych, obowiązującym od 1 lipca 1966 roku, historia leśnictwa została uwzględniona jako jeden z przedmiotów do wyboru (14).

Od wielu lat działa również przy Zarządzie Głównym Polskiego Towarzystwa Leśnego — Komisja Historii Leśnictwa. Skupia ona osoby interesujące się tym zagadnieniem, inicjuje pewne badania i prace, lecz oczywiście sama nie prowadzi badań naukowych. Działalność tej komisji jest szerzej omawiana w sprawozdaniach Polskiego Towarzystwa Leśnego.

Można więc postawić tezę, że mamy wprowadzić pewną ilość, może nawet dość znaczną, prac dotyczących dziejów lasów (choć duża ilość prac ma charakter przyczynków, fragmentów, jest produktem ubocznego lub przejściowego, czasowego tylko zainteresowania ich autorów dziejami leśnictwa), lecz mamy zbyt mało placówek naukowych zajmujących się badaniem historii leśnictwa. W tej dziedzinie sytuacja w Polsce wydaje się niekorzystna.

POTRZEBA BADAŃ HISTORYCZNO-LEŚNYCH W INSTYTUCIE BADAWCZYM LEŚNICTWA

Na tle wyżej opisanej sytuacji chciałbym zwrócić uwagę na potrzebę podjęcia badań naukowych z dziedziny historii leśnictwa także (a nie zamiast innych placówek) w Instytucie Badawczym Leśnictwa.

Jako motywy przemawiające za tym można wymienić co najmniej następujące.

1. Obecnie istniejące placówki naukowe z dziedziny historii leśnictwa zlokalizowane są w ramach uczelni i ich podstawowym zadaniem (a co najmniej równorzędnym obok badań naukowych) jest nauczanie historii leśnictwa. Zresztą ilość ich jest mała, a obsada osobowa nie-liczna.

2. Wydaje się, że podbudowy, wyjaśnienia i danych historycznych w coraz większym stopniu wymagać będą wszystkie dziedziny nauki i praktyki leśnej. Instytut Badawczy Leśnictwa mając większy kontakt z terenem, jako instytut resortowy, łatwiej może dostrzec te potrzeby, a powinien starać się je zaspokoić.

3. Instytut Badawczy Leśnictwa spełnia podwójną rolę: jest instytutem resortowym, ale jednocześnie będąc jedyną tego rodzaju placówką w dziedzinie leśnictwa w kraju (brak odpowiednika w Polskiej Akademii Nauk) jest uznany za placówkę wiodącą w tym zakresie i jego zadaniem jest obsługa leśnictwa również odnośnie badań podstawowych, a do takich należą niewątpliwie badania historyczno-leśne.

4. Rezolucja Sekcji Historii Leśnictwa IUFRO (8) zaleca, aby kierownicy wszystkich instytutów członkowskich IUFRO popierali:

— poszukiwania i rejestrację materiału aktowego do historii leśnictwa, rozproszonego w archiwach, bibliotekach itp.,

— zabezpieczenie znalezionych materiałów i wykorzystanie ich przez badania,

— powierzenie w każdym kraju o odpowiednich warunkach zagadnień historii leśnictwa jakiemuś instytutowi lub innej placówce.

Jedynym członkiem IUFRO w Polsce jest Instytut Badawczy Leśnictwa.

Program badań mógłby i powinien obejmować przytoczone wyżej punkty tematyki badań historyczno-leśnych przyjęte przez IUFRO. Także zadania, jakie stawia Nožička przed badaniami z tej dziedziny w Czechosłowacji, wydają się aktualne w warunkach Polski.

Początkowy program, uwzględniający potrzeby przyszłej placówki, a także stworzenie pewnej specjalności Instytutu, powinien być, moim zdaniem, następujący:

1. Poznanie metodyki i zakresu badań historyczno-leśnych w innych krajach o warunkach leśnictwa zbliżonych do polskich w instytucjach odpowiadających Instytutowi Badawczemu Leśnictwa.

2. Stworzenie kartoteki publikacji historyczno-leśnych polskich i zagranicznych odnoszących się do Polski.

3. Stworzenie kartoteki publikacji (i fragmentów) odnoszących się do poszczególnych jednostek administracji leśnej (w zasadzie nadleśnictwa) i państwowej (powiaty), większych kompleksów leśnych itp. Kartoteka ta, która mogłaby się stać pewnego rodzaju specjalnością Instytutu, byłaby na pewno bardzo przydatna w wielu badaniach naukowych, w praktyce leśnej (np. w urządzaniu lasu) i w innych dziedzinach gospodarki i nauki.

Wymienione punkty programu mają charakter prac dokumentacyjno-bibliograficznych.

4. Praktyczne rozwiązanie zagadnienia ochrony i zabezpieczenia materiałów archiwalnych, a także ginących zabytków leśnictwa (narzędzi, budynków itp.), ważnych dla dziejów leśnictwa polskiego, a znajdujących się w terenie w gestii administracji leśnej. Tą trudną sprawą zajmowała się Komisja Historii Leśnictwa PTL, doprowadzając do wydania pewnych aktów prawnych, jednak ich realizacja czeka nadal na praktyczne rozwiązanie.

5. W miarę możliwości i potrzeb należałoby podjąć badania, być może wspólnie z zainteresowanymi zakładami, przydatne dla ekologii leśnej, hodowli, ochrony i urządzania lasu i inne.

6. Wydaje się pilną sprawą zbadania i opracowania wykazów Polaków studiujących leśnictwo na uczelniach zagranicznych w końcu

XIX i na początku XX wieku (w zasadzie do czasu I wojny światowej). Dotyczy to głównie Instytutu Leśnego w Petersburgu, tzw. Akademii Ziemiańskiej w Wiedniu, uczelni w Tharandcie i być może jeszcze innych. Z uczelni tych wyszło wielu wybitnych leśników, często współtwórców leśnictwa polskiego po 1918 r., z których zapewne nieliczni tylko jeszcze żyją, a jeszcze mniej liczni pracują zawodowo. Z drugiej jednak strony liczne jest jeszcze pokolenie osób dla których nazwiska tych leśników kojarzą się z żywymi osobami, z ideami, wreszcie — z ich pracą zawodową. Dlatego te badania wydają się bardzo pilne. Pożyteczne też byłoby opracowanie wykazu leśników, którzy ukończyli instytut leśny w Puławach. Wyższą Szkołę Lasową we Lwowie, wreszcie — sekcję leśną Wydziału Rolniczo-Lasowego Politechniki Lwowskiej.

7. Niezbędne byłoby nawiązanie ścisłej współpracy (biernej i czynnej) przyszłej placówki badawczej historii leśnictwa IBL z Sekcją Historii Leśnictwa IUFRO.

Niektóre z wymienionych zagadnień (zwłaszcza w p. 5.), są opracowywane (może częściowo) w innych placówkach. Zadania i potrzeby są jednak tak wielkie, że z pewnością nie można mówić o konkurencji, raczej o współpracy i wzajemnym uzupełnianiu się.

W warunkach Instytutu za najśluszniesze wydaje się organizacyjne powiązanie takiej placówki z Zakładem Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej. Godne rozważenia jest również połączenie z historią leśnictwa zadań opracowywania bibliografii polskiego piśmiennictwa leśnego (retrospektywnej i bieżącej).

Wydaje się, że w przyszłej placówce korzystne byłoby zatrudnienie osób reprezentujących specjalności (przy zainteresowaniu historycznym) o kierunkach:

- 1) przyrodniczym (ekologia, botanika, przyrodnicze aspekty hodowli i urządzania lasu),
- 2) bibliograficzno-dokumentacyjnym,
- 3) historycznym.

Sądzę, że powinny to być osoby o wykształceniu wyższym leśnym.

Oczywiście współpraca z historykami jest na pewno konieczna. Byłoby także pożądane, aby leśnik pracujący w dziedzinie historii leśnictwa chciał dodatkowo studiować historię.

Kończąc te wywody wyrażam nadzieję, że podstawowe ich myśli zostaną rychło zrealizowane. Być może skłonię również inne osoby do wypowiedzi w tej sprawie, a także do poruszenia innych zagadnień związanych z badaniem dziejów leśnictwa w Polsce.

Najważniejsze postulaty, które wysuwam są następujące.

1. Więcej aktywny udział Polski w pracach Sekcji Historii Leśnictwa IUFRO, a przede wszystkim analiza zakresu badań historii leśnictwa i zadań Sekcji oraz przygotowanie wniosków na kongres IUFRO w 1967 r.

2. Stworzenie placówki badawczej z zakresu historii leśnictwa w Instytucie Badawczym Leśnictwa przy zachowaniu dotychczas istniejących placówek.

LITERATURA

1. Arbeitstagung über Forstgeschichte in Wien. „Allg. Forstztg“. T. 76: 1965 nr 8 s. 157, nr 10 s. 207.
2. Bartyś J. — Przegląd powojennych badań w Polsce nad dziejami leśnictwa. Referat wygłoszony na Ogólnopolskiej Konferencji poświęconej dziejom gospodarstwa wiejskiego. Rogów. 16—18 września 1964 r. Maszynopis.
3. Borkowski P. — Jakie miejsce zajmuje historia w nauce leśnictwa. „Las Polski“ nr 3 1947.
4. Górzyński S. — Na marginesie badań nad historią lasu polskiego. Kalendarz Leśny Informacyjny. R. 17: 1950 s. 326—329.
5. Hagen C. — Die Bedeutung der Forstgeschichte für die forstliche Forschung und für die forstliche Praxis. „Schweiz. Z. Forstw.“ T. 115: 1964 nr 11 s. 618—636.
6. Institut für Forstwissenschaften Eberswalde. W.: Jahrbuch 1963/64. Deutsche Akademie der Landwirtschaftswissenschaften zu Berlin. s. 455—485.
7. Komunikat Sekcji Historii Leśnictwa Międzynarodowej Unii Leśnych Instytutów Badawczych. Posiedzenie organizacyjne Sekcji Historii Leśnictwa IUFRO. „Sylwan“ nr 5, 1964, s. 85—86.
8. Konstituierende Sitzung der Sektion Forstgeschichte des Internationalen Verbandes Forstlicher Forschungsanstalten. „Cbl. ges. Forstw.“ T. 81: 1964 nr 1 s. 52—53.
9. Kreuzinger M. — Międzynarodowa Unia Leśnych Organizacji Badawczych — The International Union of Forest Research Organisation (IUFRO). Zarys historii i działalności. „Sylwan“ nr 2 1966 s. 79—90.
10. Mantel K. — Arbeitsbereich und Aufgaben der internationalen forstgeschichtlichen Arbeit. „Forstwiss. Cbl.“ T. 83: 1964 nr 3/4 s. 96—101.
11. Nožička J. — History research of our forests and its further tasks. Communicationes Instituti forestalis Čechosloveniae. Praha 1965 s. 271—282.
12. Nožička J. — O historeckém výzkumu lesů v českých krajích a o jeho dalších ukoleh. „Lesnická Práce“ T. 42: 1963 nr 1 s. 36—37.
13. Pisarska M. — Osiągnięcia i potrzeby polskiej bibliografii leśnej. „Sylwan“ nr 6 1953 s. 448—454.
14. Plany studiów wyższych szkół rolniczych. Warszawa 1966 Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego.
15. Program Politechniki Lwowskiej na rok akademicki 1935/36. (Tom) 63. Lwów 1935 s. 168—184.
16. Rubner H. — Bericht über die 2. Tagung der Forstgeschichtlichen Sektion der IUFRO. „Forstwiss. Cbl.“. T. 84: 1965 nr 11/12 s. 388—390.
17. Szymański B. — Zagadnienia leśnictwa na konferencji poświęconej dziejom gospodarstwa wiejskiego. „Sylwan“ nr 1 1965, s. 84—85.
18. Zabko-Potopowicz A. — Stan badań w zakresie ekonomiki leśnictwa w Polsce. „Sylwan“ nr 8 1959 s. 61—75.

Praca wpłynęła do Komitetu Redakcyjnego 1 grudnia 1966 r.

Краткое содержание

Последние годы характеризует развитие исследований в области истории лесного хозяйства и рост понимания их необходимости для науки и практики лесоведения, а также для других отраслей науки и хозяйства. Сознание это, однако, не является всеобщим и отсюда необходимость припомнения и обзора этих проблем.

Автором рассматривается значение и пределы работы по истории лесного дела в понятии проф. Мантля и представляется ситуация в области исследований истории лесного хозяйства в Швейцарии, Германской Демократической Республике и Чехословакии, а также определённые высказывания и теорети-

ческие рассуждения связанные с этой проблемой, особенно на основании статьи Хагена. Рассматривается также создание Секции Истории Лесного Хозяйства (IUFRO) её два заседания, которые были проведены до сего времени, задачи и принятое деление тематики исследований истории леса и лесного хозяйства. Польская историко-лесная литература относительно богата, несмотря на слишком малое количество исследовательских учреждений в этой области. На двух факультетах высших учебных заведений несколько лет тому назад были созданы кафедры истории лесного дела. Работает также Комиссия Истории лесного дела при Главном Управлении Польского Лесного Общества.

Автором выдвигается предложение создания новой научно-исследовательской единицы в области истории лесного дела в Исследовательском Институте Лесного Хозяйства, а также даётся программа работ этой единицы.

S u m m a r y

Recent years characterize themselves with a development of studies on the history of forestry and with an increase in understanding of their need for forest science and practice, as also for other fields of science and economy. This understanding is not yet general, however, and hence the need for the admonition and review of these problems.

Author discusses the significance and scope of work in the history of forestry in the approach of Prof. Mantel, presents the situation in the sphere of studies on forestry history in Switzerland, German Democratic Republic and Czechoslovakia, as also some pronouncements and theoretical considerations related to the subject, mainly on the base of the article by Hagen, as well as discusses the formation of the Section of Forestry History with IUFRO, its two recent meetings, its goals and the accepted division of themes of studies on the history of forests and forestry.

Polish historical forest literature is rather ample, but there are insufficient research centres in this field. On two faculties of higher schools there were called to being several years ago departments of the history of forestry. Active is also the Commission of Forestry History with the Central Board of the Polish Forest Society.

Author puts forward a suggestion concerning the formation of a new, additional research centre in the field of history of forestry with the Forest Research Institute and gives the program of work for such a centre.